

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserte) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 6. decembra 1895.

Politiški oddelek.

Grof Eduvard Taaffe.

Zatisnil je v petek oči jeden najboljših avstrijskih državnikov grof Eduvard Taaffe. Njegovo ime ostane neizbrisljivo v avstrijski zgodovini. Posebno Slovani se ga bcdemo hvaležno spcminjali, ako se tudi nam niso uresničile nade, katere smo gojili pri nastopu njegove vlade. Tudi ni pokojni Taaffe kriv, če se te nade niso izpolnile, temveč drugi faktorji, nekoliko pa mi Slovani sami. Grof Taaffe ni pripadal nobeni stranki in je bil pred vsem dober Avstrijec in zvest sluga svojega gospodarja.

Grof Eduvard Taaffe je potomec starega irskega rodu. Čin viscounta in ž njim pêrstvo je dobila Taaffejeva rodbina dne 27. junija 1628. leta. Sedeža v angleški zbornici pa Taaffejeva rodbina ni imela, ker irski përi niso člani gospodske zbornice, temveč samo iz mej sebe volijo 28 članov gospodske zbornice. Pravico voliti v angleško gospodsko zbornico je pa Taaffe imel, a če je kdaj odposlal svoj glas, se ne ve. Osobno gotovo ni nikdar volil, ker ni bil nikdar zunaj mej našega cesarstva, kar se bode komu čudno zdelo. Prijatelj popotovanj ni bil. Še celo posestvo svoje žene na Ogerskem je le jedenkrat mimogrede ogledal. Angleščine ni znal. V sedemnajstem stoletji za časa državljanske vojske se je Taaffejeva rodbina izselila iz domovine, kakor mnogo družih katoliških plemenitaških rodbin. Jeden Taaffejev je bil v Avstriji feldmaršal in je dobil od nemškega cesarja grofovstvo. Tudi več drugih članov Taaffejeve rodbine je bilo v avstrijski vojni ali civilni državni službi.

Rodil se je Eduvard grof Taaffe, viscount Taaffe pl. Corren in baron Bollmote, kakor se je imenoval s popolnim svojim plemenitim naslovom, dne 24. februarja 1833. l. na Dunaji kot sin grofa Ludovika Patrika Taaffeja, svoječasnega pravosodnega kancelarja, in poznejšega

pravosodnega ministra in predsednika najvišjemu sodišču in je bil vzgojen s sedanjim cesarjem.

Tedanji nadvojvoda Fran Josip je izmej petih starostnih sovrstnikov najbolj ljubil grofa Taaffeja, ki se je na Terezijanišču pripravljajl ne za vojaško, temveč za pravosodno karjero, in sta se tikala. Pripoveduje se, da sta se tudi še pozneje cesar in grof Taaffe v zaupnem pogovoru tikala. Drugi cesarjevi sovrstniki in tovariši so knez Friderik Lichtenstein, grof Ladislav Szapary (pozneje general konjice), grof Nikolaj Pejačević (pozneje general konjice, ki je v bitvi pri Kraljevem gradu zgubil jedno roko) in grof Vrba, ki je že umrl. Toda veseli dnevi mladinskih tovarišev so kmalu minoli. Prišlo je viharo leto 1848. in nadvojvoda Fran Josip je postal cesar in ločil se je od dragih mu mladinskih tovarišav. Taaffeju je bil zaprt prihod k dvoru. Mladega vladarja obdajali so vsi drugi vplivi in minolo je celih sedemnajstlet, da se s Taaffejem nista videla. V tem je leta 1850. grofu Taaffeju bil umrl oče.

Grof Taaffe je učil se prava na dunajskem vseučilišču in je po tem vstopil v službo l. 1857. pri dolenjeavstrijskem namestništvu. Bil je prideljen dunajskonovomeškemu okrajnemu glavarstvu.

Od tod je bil prestavljen na Ogersko in je služboval v Budimu in Šopronju, kjer se je seznanil z rodbino grofa Emanuela Csakyja in se oženil z njegovo hčerjo Irmo. Ko je na Ogerskem se zopet obnovila komitatska uprava 1860. leta, je grof Taaffe z mnogimi uradniki moral ostaviti Ogersko. Prišel je na Češko in je l. 1861. bil načelnik kresije v Pragi. L. 1863. je postal deželni predsednik solnograški in dne 8. januarja 1867. leta namestnik dolenjeavstrijski. O letih 1865. in 1866. je bil češki deželni poslanec. V deželni zbor so ga bili volili ustavoverni veleposestniki na Češkem.

Dne 7. marca 1867. leta je bil imenovan za vodjo ministerstva notranjih stvari. Nekaj dni pozneje, ga je zopet volilo češko veleposestvo v deželni zbor, kateri poslednji ga je pa odposlal v državni zbor. V tem mu je bil umrl starejši brat in je postal posestnik posestev

Nalžov in Kolinec. V Beustovem ministerstvu Taaffe javno ni igral posebne vloge, a za kulisami je pa pridno deloval. Kot prijatelj cesarjev je posredoval mej vlado in krono. Živo se je udeleževal delovanja državnega zbora 1867. leta in njegovo ime stoji pod državnimi osnovnimi zakoni.

Ko je odstopilo Beustovo ministerstvo, je vstopil v novo ministerstvo Auerspergovo kot minister deželne brambe in javne varnosti. Vsled češkega vprašanja je kmalu nastal razpor v tem ministerstvu in odstopil je knez Auersperg in grof Taaffe je prevzel predsedstvo. Toda mej ministri ni vladala sloga. Razdelili so se v dve skupini, ki je vsaka cesarju predložila svojo spomenico. Manjšina, mej drugim grof Taaffe, je zagovarjala federalizem, drugi so bili za centralizem. Dne 11. januarja 1870. l. so odstopili grof Taaffe, grof Potocki in Berger. Ministerstvo je pa še nekaj časa životarilo pod predsedstvom Hasnerjevim, dokler ni prišel dne 12. aprila l. l. grof Potocki na krmilo. V tem ministerstvu zopet najdemo grofa Taaffeja kot vodjo ministerstva notranjih stvari in deželne brambe. Dne 7. februarja 1871. l. je odstopila vlada, ki si je prizadevala napraviti kako sporazumljenje na Češkem in prišel je grof Hohenwart. Grof Taaffe je bil pod Hohenwartovo vlado, rekli bi, na počitnicah. Pod Auersperg-Lasserjevo vlado je pa šel za namestnika na Tirolsko. Ko je bila nemška ustavoverna stranka na vrhunci svoje slave, ni nikdo mislil na grofa Taaffeja. Ko je pa začela ustavoverna stranka razpadati in je zlasti vsled svojega postopanja v bosenskem vprašanju levica vedno bolj kazala, da jej manjkajo vse potrebne vladne zmožnosti, jelo je javno mnenje obračati svojo pozornost na tirolskega namestnika. Vsi so videli o njem prihodnjega moža. Ko se po odstopu Auerspergovem ni posrečilo baronu Pretisu sestaviti nove vlade, je bil poklican grof Taaffe na Dunaj in 15. februarja 1878. l. je bilo imenovano novo ministerstvo, kateremu je začasnim predsednikom imenovan bil pl. Stremayr in grof Taaffe pa ministrom notranjih stvari. Pravi vodja te vlade je pa bil grof Taaffe.

Njegova prizadevanja merila so na to, da levico pripravi ob veljavo, da ne bode mogla delati ovir. Po njegovem prizadevanju se je sklenil kompromis v češkem veleposestvu in Čehi so se odločili, da pridejo v državni zbor. Po novih volitvah nemški liberalci niso več imeli večine.

Grof Taaffe je dne 12. avgusta 1879. leta prevzel ministerstvo sam. Nameraval pa nikakor tudi še sedaj ni levice popolnoma odriniti v stran. Levičarji so ostali nekateri še v ministerstvu. Ko bi bila levica pametno postopala, kdo ve, kako bi se bile stvari razvile. Morda bi se jej bilo posrečilo ohraniti velik vpliv na državno upravo za časa Taaffejevega vladanja.

Levica se je domišljevala, da brez nje ni moč vladati in zato je Taaffejevi vladi napovedala boj. Ko je levica novi vladi odrekla dispozicijski zaklad, so se morali umakniti levičarski ministri in zamenili so jih drugi

možje, ki so bili deloma desničarji, deloma brez določne politične barve. Posebno je bil velicega pomena vstop dr. Julijana viteza Dunajewskega v ministerstvu. Dunajewski se je še le izrekel, da se hoče vlada opirati na desnico in napovedal levičarjem boj.

Čutilo se je precej, da v Avstriji veje druga sapa. Še ko so bili levičarji v ministerstvu je izšla jezikovna naredba za Česko, pa tudi za slovenske dežele se je pod Taaffejem izdala neka jezikovna naredba. Čehi so dobili vseučilišče, mi Slovenci pa nismo bili tako srečni, samo na dolnjih razredih gimnazij se je dovolil slovenski učni jezik. Le škoda je, da vlada ni hodila dosledno po poti, katero je bila nastopila. Delale so se jej vsemogočne ovire od dveh strani, ponižana zedinjena levica je našla dva zaveznika. Jeden je bil nedavno odstopivši grof Kalnoky. Ta je vedno naglašal, da se mora notranja politika vjemati z vnanjo. Ker je Avstrija v zvezi z Nemčijo, tudi doma Avstrija ne sme prezirati nemškega elementa. Drugi zavezniki so bili vojaški krogi, ki so vedno radi se potegovali za nemščino.

Učni minister Conrad, ki je bil Slovanom naklonjen, se je moral umakniti Gautschu, ki je kmalu pokazal svojo nenaklonjenost Slovanom. Z odpravo več slovanskih srednjih šol, je prouzročil veliko razburjenost na Češkem. Začelo se je močno mladočeško gibanje. Mnogo se je storilo, da bi se uničilo to gibanje že v kalu. Po prizadevanju vlade se je celo doseglo neko sporazumljenje mej Nemci in Staročehi. To sporazumljenje, ki se je bilo doseglo na Dunaji pri banketih vodij obeh narodov, pa ni imelo nobene cene, ker narod ni hotel nič vedeti o njem.

V januarju 1891. leta se je razpustil državni zbor in se je hotelo pri novih volitvah odriniti vse radikalneje elemente. Dunajewski, ki se je upiral razpustu državnega zbora, je dne 2. februarja odstopil in na njegovo mesto je prišel dr. Steinbach. Pri volitvah pa vlada ni imela sreče. Na Češkem so njeni privrženci popolnoma pozebli in na njih mesto prišli Mladočehi. Vlada ni v zboru imela več večine. Pogajati se je jela z Nemci in grof Kuenburg je bil poklican v ministerstvo kot zastopnik zedinjene levice. Toda kmalu so se pojavili razpori in grof Kuenburg je zopet izstopil.

Smrtni udarec je pa priložila vladi, kakor je znano volilna reforma, ki je bila prav za prav delo ministra Steinbacha. Vrgla pa Taaffeja ni zedinjena levica, temveč njegov prijatelj grof Hohenwart. Vsi ti dogodki so še v prosvežem spominu, da bi jih še bilo potreba ponavljati.

Pod Taaffejevo vlado sklenilo se je mnogo koristnih zakonov. Sklenil se je mej drugim nov obrtni red, ki je v načelih jako dober, samo z raznimi izjemami je močno pokvarjen. Tudi se je sklenilo več zakonov v zboljšanje stanja delavcev.

Nasledki grofa Taaffejevega vladanja bodo še dolgo vidni v Avstriji. On je uničil moč zedinjene levice. Morda bi jo odločno Slovanom prijazna vlada ne bila mogla tako ukrotiti, ker bi jej ne bila mogla tako izpodkopati tal v narodu.

Taaffe jej je več škodoval tedaj, ko jo je božal, kakor ko jo je pobijal. Izrabil jo je in pri narodu pripravil ob zaupanje. S spremembo državnozbornskega volilnega reda za češko veleposestvo jej je bil tako že za zmiraj onemogočil, da bi še kdaj prišla do večine v Avstriji. Ko bi grof Taaffe ničesa drugega ne bil storil, da je oslabšal moč zedinjene levice, ga Slovani moramo ohraniti v prijaznem spominu.

Politični pregled.

Tiskovna svoboda. — Odsek za premembo tiskovnega zakona je nedavno imel sejo. Minister Gleispach je pri tej priliki priznal, da sedanji tiskovni zakon ne ustreza sedanjim razmeram in je obljubil v tej postavodajni dobi predložiti neke premembe. Prečital je neki ukaz do državnih pravdnikov, v katerem je jim naročil, da naj ne konfiskujejo tako pogosto kakor dosedaj vedno sklicujoč se na § 300. Dopuščajo naj tudi ostre kritike postopanja višjih uradnikov in oblastev. Pomisliti morajo, da je tiskovna svoboda ustavno zajamčena. Ministrove besede so bile jako lepe in je želeli, da bi ministrov ukaz dobro prečitali državni pravdniki v domovini sedanjega ministerskega predsednika. V Galiciji posebno o volitvah državnih pravdnikov jako neprizanesljivo postopajo.

Čehi in Nemci. — Ker Nemci nimajo večine v nobeni kuriji češkega deželnega zbora, hočejo Mladočehi voliti iz vsega zbora dva Nemca v deželni odbor. Tudi namestnik deželnega maršala bode Nemec. Mladočehi hočejo najbrž s tem, da volijo dva Nemca v deželni odbor doseči, da veleposestniki ne bodo imeli v deželnem odboru prevelikega vpliva.

Volilna reforma. — Državni zbor bode razpravljal že pomladi o volilni reformi. Grof Badeni se nadeja, da mu ne bodo delali niti Mladočehi ovir, ker bode njegova volilna reforma daleč segala. Vlada misli, da jej ne bode težko dobiti potrebne dvetretjinske večine. Seveda se ne ve, če levicari ali pa nemški konservativci ne bodo zopet delali ovir. Levico bi sedaj morda že privolila v razširjenje volilne pravice v mestih, ker bi bilo to v škodo protisemitom.

Socijalizem v Nemčiji. — Veliko preglavico dela nemški vladi vedno bolj se razširjajoči socijalizem v Nemčiji. Celo v državnem zboru ima ta lepo zastopstvo. In kakor bi vlada rada napravila izjemne zakone proti socijalistom, vendar istih ne more. Da bi zatrla delovanje socijalistov, vrgla se je na drugo pot. Po nemškem društvenem zakonu je prepovedana vsaka zveza društev z društvom. Ker vlada sluti, da so socijalistiška društva v zvezi, je pred kratkim odredila strogo preiskavo. Ista se je izvršila tudi pri vseh socijalistiških vodjah. Posebno je baje vladi na tem, da bi mogla vdušiti takozvana volilna socijalistiška društva in bi se mogla polastiti skupne podporne blagajne socijalistov. Poslednjo so pa socijalisti srečno rešili v Švico. Vse to pa vlada ravno sedaj počenja, ker baje namerava razpustiti državni zbor in se hoče pripraviti na to, da bi socijalisti ob volitvi ne imeli ne denarja ne zvez za agitacijo. Zaradi tega bi rada dobila blagajno v roke in razpustila njih društva. Čuje se pa, da vlada ni dobila povsem sumljivih stvari pri preiskavi. Bojijo se pa vzlic temu socijalisti, da vlada administrativnim putem razpusti njih društva. Bo-li vlada s tem dosegla svoj namen je prav dvomljivo. Tako močni socijalisti, kakor so sedaj v Nemčiji, se ne bodo tako kmalu ugonobiti. Boljše stori Nemčija, da z lepa pomiri delavski stan in mu da, kar mu gre po božji in človeški postavi. Kakor vedo najnovejša poročila povedati, je vlada že razpustila vsa socijaldemokratska društva v Berlinu. Ta vladna naredba našla je velik odpor pri socijalistih. Kdo ve, če ne bo to raji slabo, kakor dobro vplivalo na zatrenje socijalizma v Nemčiji.

Kuba. — Vstaja na Kubi še ni zgubila svoje resnobe za Španijo. Dočim je španska vlada že toliko žrtvovala za zatrenje vstaje, vendar še nima pokazati nobenih pravih uspehov. Vojaštva je poslala tja že do 160.000 in celo množico vojnih ladij. Pred vsem hoče Španija sedaj Kubo obkoliti z vojnimi ladjami, da ne bode mogla vstašem na otok od nobene strani priti kaka pomoč. Če bo to kaj izdalo, se bo kmalu pokazalo. Sicer so pa težave, katere dela vstaja na Kubi financijelnim razmeram Španije take, da bo iste mogla poslednja le težko prenesti. Četudi se posreči Kubo ohraniti, bo nezadovoljnost doma v Španiji vendar velika, ker se je potrosilo toliko denarja, katerega že itak v slabih denarnih zadevah se nahajajoča Španija močno pogreša. Kdo ve, če denarni polom ne provzroči doma kakih neredov.

Turčija. — Glede armenskega, oziroma splošnega vzhodnega vprašanja vladajo še vedno velike negotovosti. Mej tem, ko se zastopniki evropskih velevladi posvetujejo o tem, kako narediti konec neznosnemu stanju v Turčiji, in se turška vlada zlasti sultan zadnji čas res prizadeva zopet red narediti v nemirnih pokrajinah, čuje se zopet o novih krvavih pretepih in grozovitostih. Po upostošenih krajih vlada grozna revščina in beda, in ljudstvo živi najbedneje življenje. Napaka, da evropske velevladi na mah ne morejo ondi miru narediti, tiči v tem, ker niso edine. Anglija in Avstrija postopati za-se, dočim Rusija v zvezi s Francijo in tudi Nemčijo postopa na svojo roko. Zatrjuje se, da se Rusija pripravlja za vse slučaje. Mnoge stvari spominjajo na dobo pred turško vojsko l. 1877. Tudi Turčija se baje pripravlja, le denarja ji manjka, in celo mobilizovane sedanje vojske ni v stanju vzdržavati. Ko bi bile evropske velesile edine, bi se lahko kmalu naredil mir v Turčiji. Ker pa hoče vsaka iz teh nemirov koristiti imeti, se je bati resne vojske. — Veliki vstaški nemiri so se pojavili na otoku Kreta. Nezadovoljnost proti Turčiji je velika. Grška si hoče izkoristiti to vstajo in grški listi pozivljejo vlado, da se naj postavi na čelo vstaji in skuša pridobiti Kreto.

Obrtnija.

Važna naredba za obrtne in gospodarske zadruge.

Bivši pravosodni minister grof Schönborn je letos razglasil važno naredbo, ki se dostaje obrtnih in gospodarskih zadrug, h katerim spadajo tudi slovenske posojilnice in hranilnice ter konsumna društva. Nemška liberalna stranka je vse, kar je dobrega storil ta minister, nalašč in dosledno zamolčevala, in to tem bolj, ko se je ta minister oziral tudi na niže sloje in množice poprek. Čudno je le, da o tej mišljeni naredbi niso poročali niti slovenski listi; vsaj, kolikor nam je znano, so to naredbo prezrli slovenski dnevniki. Zato smo jako hvaležni maloruskemu mesečniku „Hayka“ (Nauka), da je v poslednjih združenih številkah ponatisnila isto naredbo in jej vrhu tega, ker piše tudi za kmetski narod, pridobila jako jako poljudno raztolmačenje.

Dne 7. junija t. l. je priobčil „Vestnik državnih zakonov“ pod št. 7. nasledno ministersko naredbo.

Naredba ministerstva pravosodja notranjih del in trgovine v družbi z ministerstvom financij od 23. maja 1895. l.,